

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

2



ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 2. – 716 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

Татьянчиков Андрій Олександрович ПСИХОЛОГІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ВИНИКНЕННЯ ПСИХОСОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ	434
Ташилатов Вячеслав Абдуллайович РОДИНА ЯК СОЦІАЛЬНА ЦІННІСТЬ В КРИЗОВИХ УМОВАХ	437
Третьякова Тетяна Миколаївна ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРУ В БІЗНЕС-УПРАВЛІННІ	440
Шмаленко Юлія Іванівна ПСИХОТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	442
Папінян Вікторія Валентинівна ВПЛИВ ДИСТРЕСУ НА КОГНІТИВНІ ФУНКЦІЇ ЛЮДИНИ ПРИ ПРИЙНЯТТІ РІШЕННЯ	444
СЕКЦІЯ 21. ЕКОНОМІКА ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ, ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ	
Кібік Ольга Миколаївна ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В ПРОЦЕСІ БЕЗПЕЧНОГО СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ	448
Слободянюк Ольга Василівна ІНВЕСТИЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ВІДБУДОВИ УКРАЇНСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	451
Котлубай Вячеслав Олексійович ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	453
Редіна Євгенія Валентинівна КРЕАТИВНА ЕКОНОМІКА ЯК ДРАЙВЕР ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ	456
Примаченко Іван Федорович СИНЕРГІЯ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ЙМОВІРНІ СЦЕНАРІЇ ПІСЛЯ ПРИПИНЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В НАЙБЛИЖЧОМУ МАЙБУТНЬОМУ	460
Корнілова Олеся Володимирівна ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ..	463
Калмикова Наталя Юріївна ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ	466
Кузнецова Людмила Валентинівна ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ТІНЬОВОМУ СЕКТОРУ В УМОВАХ ВІЙНИ	469
Сіянюк Павло Віталійович ПЕРЕДУМОВИ ПОСИЛЕННЯ РОЛІ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	472
Крейтор Сергій Юрійович ПЕРЕДУМОВИ ТА БАР'ЄРИ ІНТЕГРАЦІЇ ІННОВАЦІЙ У ФІНАНСОВІ УСТАНОВИ.	475
Візіренко Світлана Вікторівна РОЛЬ ПІДПРИЄМНИЦТВА У ПІДТРИМЦІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ	477
Тищенко Ірина Валеріївна ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ В ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ	480
Razinkin Nikita INNOVATIVE MARKETING STRATEGIES AND LOGISTICS SOLUTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF THE ELECTRIC VEHICLE MARKET IN THE CONTEXT OF DIGITAL ADAPTATION	483

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ТІНЬОВОМУ СЕКТОРУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Тіньова економіка є системною проблемою України, що суттєво ускладнює її економічний розвиток та інтеграцію до європейського економічного простору, особливо в умовах воєнного стану. Науковий інтерес до цієї теми обумовлений не лише значними масштабами неформального сектору, що за оцінками сягає 25–32 % валового внутрішнього продукту (ВВП), а й його негативним впливом на фінансову стабільність і соціальну захищеність населення. Воєнні дії посилюють ці виклики, спричинивши зростання готівкових операцій, неформальної зайнятості та спрощення регуляторних механізмів, що призвело до часткового переходу економічної діяльності в тінь [1-2]. У цьому контексті діджиталізація економічних процесів набуває особливого значення як інструмент підвищення прозорості та зменшення обсягів неформального сектору.

Розвиток цифрових технологій, зокрема платформи «Дія», яка охопила понад 20 мільйонів користувачів, демонструє потенціал для трансформації економічних відносин навіть у кризовий період [3]. Водночас європейські стандарти, де рівень тіньової економіки зазвичай не перевищує 15–20% ВВП, вимагають від України впровадження ефективних механізмів детінізації.

Тіньова економіка в Україні становить значний сегмент національної економічної системи, що має глибокі структурні корені та зазнає трансформацій під впливом воєнних умов. За даними Міністерства економіки України, у 2021 році її обсяг оцінювався на рівні 32% ВВП, що відповідає приблизно 1 трлн грн у грошовому еквіваленті за поточними економічними показниками [1].

Міжнародні оцінки, зокрема звіт Ernst & Young за 2020 рік, фіксують обсяг тіньових операцій на рівні 846 млрд грн, із значною часткою неформальної зайнятості (приблизно 20 % робочої сили, або 3 млн осіб) та ухилення від оподаткування [4].

Воєнні дії, що розпочалися у 2022 р., спричинили суттєві зміни в динаміці цього явища. Зокрема, руйнування банківської інфраструктури в зонах бойових дій та перебої з електропостачанням призвели до зростання частки готівкових операцій до 38 % у 2023 році, як зазначає Національний банк України. У сільськогосподарському секторі, наприклад, до 10 % експорту зернових культур здійснюється за готівку, минаючи офіційні канали оподаткування, що свідчить про адаптацію бізнесу до кризових умов [2].

Спрощення регуляторних норм у воєнний період, включаючи тимчасове скасування перевірок, додало, за оцінками експертів, близько 5 % до обсягу тіньового сектору у 2022–2023 роках. Порівняльний аналіз із країнами Європейського Союзу підкреслює відставання України: у Польщі тіньова економіка становить

15–20 % ВВП завдяки розвиненій системі безготівкових розрахунків, тоді як в Естонії цей показник знижено до 10 % через повну цифровізацію державних послуг [5]. Такі відмінності вказують на необхідність адаптації європейських практик до українських реалій, однак воєнний контекст ускладнює цей процес через обмеженість ресурсів і нестабільність інституційного середовища. Незважаючи на це, перші кроки у напрямку діджиталізації, зокрема через платформу «Дія», створюють передумови для поступового скорочення тіньового сектору.

Воєнний стан в Україні, запроваджений у 2022 році, значною мірою загострив системні проблеми, пов'язані з функціонуванням тіньового сектору економіки, що має як економічні, так і соціальні наслідки. Одним із ключових викликів є значні фінансові втрати: за оцінками Міністерства фінансів України, щорічні недоотримання бюджету через ухилення від оподаткування становлять 200–300 млрд грн. Ці кошти могли б бути спрямовані на оборонні потреби та гуманітарну підтримку, однак значна частина малого бізнесу, зокрема 50 % суб'єктів господарювання, уникає використання касових апаратів, приховуючи реальні обсяги доходів, як зазначає Державна податкова служба [2].

Другою суттєвою проблемою є неформальна зайнятість, яка охоплює приблизно 20% робочої сили (3 млн осіб), за даними Державної служби статистики. Такі працівники не лише залишаються поза системою соціального захисту, а й не сплачують внески до пенсійного фонду, що створює довгострокові ризики для демографічної та соціальної стабільності. Воєнні умови посилили цей тренд: масова міграція та закриття підприємств змусили багатьох громадян обирати неформальну роботу як засіб виживання [6].

Третя проблема стосується негативного впливу тіньового сектору на інвестиційний клімат: практика використання контрабанди чи готівкових розрахунків (до 10% агроекспорту) підриває довіру іноземних інвесторів, що відображається у скороченні прямих іноземних інвестицій із 2,7 млрд дол. США у 2020 р. до 0,5 млрд дол. США у 2022 р. [5]

Нарешті, специфіка воєнного часу породила додаткові ускладнення, такі як зростання бартерних операцій та чорного ринку (майже 5% економіки), спричинені дефіцитом товарів і відсутністю ефективного контролю в умовах руйнування інфраструктури. Ці фактори створюють бар'єри для реалізації європейського курсу України, який передбачає високий рівень прозорості та відповідність стандартам ЄС. Таким чином, тіньовий сектор у воєнний період є не лише економічною, а й стратегічною проблемою, що вимагає комплексного вирішення через цифрові інструменти.

У контексті воєнного стану в Україні саме діджиталізація економічних процесів може стати ключовим механізмом протидії тіньовому сектору, забезпечуючи підвищення прозорості та ефективності управління.

Першим напрямом є розширення безготівкових платежів, що має на меті скорочення обігу готівки. Готівкові операції є основою для ухилення від оподаткування, оскільки їх складно відстежити. Для вирішення цієї проблеми пропо-

нується впровадження державної програми субсидування POS-терміналів для 50000 торгових точок із вартістю 5000 грн на одиницю, що потребуватиме інвестицій у розмірі 250 млн грн. Додатково Національний банк України може знизити ставки еквайрингу з поточних 2–3 % до 1 %, компенсуючи банкам втрати через субвенції. Досвід Польщі, де частка безготівкових платежів досягла 75 %, демонструє, що такі заходи здатні скоротити тіньову економіку на 5 % ВВП [7-8]. В українських умовах це може призвести до зростання безготівкових операцій на 10 % протягом року, що є реальним кроком навіть у воєнний час, враховуючи наявність мобільного зв'язку та банківських сервісів у більшості регіонів.

Другим важливим напрямом є подальше впровадження програмних реєстраторів розрахункових операцій (ПРРО), які дозволяють фіксувати продажі в режимі реального часу. Безкоштовне програмне забезпечення ПРРО, доступне через платформу «Дія», у поєднанні із запровадженням штрафів у розмірі 5000 грн за порушення може суттєво змінити ситуацію. Уже зараз часткове використання ПРРО скоротило тіньові продажі в роздрібній торгівлі на 5 %, а повне охоплення цього інструменту (наприклад, для 80% малого бізнесу) може додати ще 10 % до детінізації цього сектору.

Третім напрямом є створення цифрових реєстрів для контролю економічних операцій, що має на меті зменшення ухилення від сплати податку на додану вартість. Єдиний реєстр накладних, інтегрований у «Дію», дозволяє відстежувати рух товарів і послуг, ускладнюючи фіктивні операції. Додатковим інструментом може стати технологія blockchain для відстеження ланцюгів постачання, зокрема в аграрному секторі, де планується пілотний проект у 2025 р. Естонський досвід показує, що цифровий контроль здатен скоротити тіньову економіку на 3–5%, що в українських умовах може означати економію 3% ВВП щороку [7].

Четвертий напрям стосується легалізації неформальної зайнятості. Онлайн-реєстрація фізичних осіб-підприємців (ФОП) через «Дію», у поєднанні з електронними трудовими договорами може вивести з тіні значну частину працівників. Такий процес не лише підвищить надходження до соціальних фондів, а й забезпечить довгострокову стабільність робочої сили.

У воєнний час проблема тіньової економіки в Україні стала ще більш актуальною, що загрожує фінансовій стабільності, соціальному захисту населення та інвестиційному клімату. Діджиталізація може стати ключовим інструментом її детінізації, забезпечуючи прозорість фінансових потоків, контроль економічних операцій та спрощення адміністрування. Комплексна реалізація запропонованих рішень може привести до скорочення тіньової економіки на 5–10 % ВВП протягом кількох років, що сприятиме економічному відновленню країни та її інтеграції в європейський простір.

Список використаних джерел:

1. Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування. Загальні тенденції тіньової економіки у 2021 році. URL: <https://me.gov.ua/view/74e86de5-126a-4849-94d5-7d4ea048e4b8>.

2. Національний банк України. Фінансова фортеця України річний звіт за 2023 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2023.pdf.
3. Мінцифра. (2024). Звіт про впровадження «Дія» за 2023–2024 роки. URL: <https://diia.gov.ua/news/zvit-za-2023-rik>.
4. Ernst & Young вважає чверть української економіки в тіні. URL: https://en.lb.ua/news/2020/02/17/8448_ernst_young_says_quarter.html.
5. Ukraine War Economy Tracker. URL: <https://ces.org.ua/en/tracker-economy-during-the-war/>.
6. Ринок праці Екрані 2022–2023: стан, тенденції та перспективи. URL: https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf.
7. Digital Progress and Trends Report 2023. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099031924192524293/pdf/P180107173682d0431bf651fded74199f10.pdf>.
8. Report on Cash Circulation in Poland in 2023. URL: https://nbp.pl/wp-content/uploads/2025/01/Raport-o-obrocie-gotowkowym_EN_2023_v2_INT.pdf.

Ключові слова: діджиталізація економіки, тіньова економіка, воєнний стан, прозорість економіки, неформальна зайнятість, цифрові інструменти, європейська інтеграція.

Keywords: digitalisation of the economy, shadow economy, martial law, economic transparency, informal employment, digital tools, European integration.

Сіяно Павло Віталійович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри економіки та менеджменту*

ПЕРЕДУМОВИ ПОСИЛЕННЯ РОЛІ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У сучасному світі зростає увага до сталого розвитку як ключового напрямку для подолання кліматичних, соціальних та економічних криз. Цілі сталого розвитку (ЦСР), ухвалені ООН у 2015 році, стали орієнтиром для країн і компаній, які прагнуть збалансувати економічне зростання з турботою про довкілля та суспільство [1]. Для України, яка прагне інтеграції у світову спільноту, зокрема через співпрацю з ЄС, відповідність цим принципам є важливим кроком. Крім того, внутрішня ситуація в Україні обумовлює необхідність переосмислення ролі бізнесу. В умовах економічної нестабільності, руйнування інфраструктури та гуманітарних викликів бізнес-структури стають активними учасниками відновлення країни. Український бізнес активно шукає шляхи для підвищення рівня конкурентоспроможності. Посилення відповідальності бізнесу перед суспільством і довкіллям впливає на репутацію компаній і вибір споживачів. Інтеграція принципів сталого розвитку відкриває доступ до партнерств, що особливо важливо в умовах обмежених ресурсів.